

5. Konverba II: -erek, -ince, -e -e, -ip, (+ -ken)

15.11.2018

Termíny:

tr: zarf-fiil, ulaç

cs: konverba, gerundia, slovesná příslovce

en: converbs, gerunds, adverbials

biblio:

Göksel 2005, 407

Kučera 2014, 266-273

Lewis 2000, 180, 189-190

Ersen-Rasch 2012, 144-148

1. Několik příkladů

	příklad	překlad
-ip	yürüyüp çıktı	prošel se a (pak) vyrazil
-erek	yürüyerek çıktı	vyrazil pěšky
-e -e	yürüye yürüye çıktı	vyrazil po svých
-ince	yürüyünce çıktı	když se procházel, vyrazil
-ken	yürürken çıktı	odešel během toho, co se procházel

P1 *Bunu duyunca şok oldum.*

„Když jsem to uslyšel, byl jsem šokován.“

P2 *Bunu izlerken sıkılmaya başladım.*

„Když jsem to sledoval, začal jsem se nudit.“

2. Konverbium -ince „když, až, jakmile, vždy když“

	inf.	-ince	-meyince
e	gelmek	gelince	gelmeyince
i	gitmek	gidince	gitmeyince
a	almak	alınca	almayınca
ı	batırmak	batırınca	batırmayınca
o	olmak	olunca	olmayınca
u	bulmak	bulunca	bulmayınca
ö	görmek	görünce	görmeyince
ü	gülmek	gülünce	gülmeyince
V	anlamak	anlayıp	anlamadan
yemek	yemek	yiyingince	yemeyince
demek	demek	deyince	demeyince

Používá se pouze se slovesy. Podmět konverba poznáme z kontextu, nebo může být vyjádřen explicitně [P6-P7]. Někdy konverbium může vyjadřovat i důvod („protože, jelikož“) a nabízí se překlad tímto způsobem [P9].

P3 *Öğretmen gelince kalkarız.*

„Až přijde učitel, vstaneme.“

P4 *Sen anlatınca daha iyi anlıyorum.*

„Když jsi mi to vysvětlil, rozumím tomu líp.“

P5 *Voltaire: Söz konusu para olunca herkesin dini aynıdır.*

„Voltaire: Jakmile jde o peníze, všichni jsou stejného náboženství.“

P6 *Eve varınca direkt duşa giriyorum.*

„Až přijdeme/přijdete/přijde/přijdu... domů, hned jdu do sprchy.“

- P7 *Ben eve varınca direkt duşa giriyorum.*
„Až přijdu domů, hned jdu do sprchy.“
- P8 *Pasaport süresi 3 aydan az olunca bir çok ülkeye girişte sorun çıkma ihtimali var.*
„Jakmile je platnost pasu méně než tři měsíce, je možné, že se při vstupu do mnoha zemí, objeví nějaký problém.“
- P9 *Emin olmayınca cevap vermek istemedim.*
„Nechtěl jsem odpovědět, když jsem si nebyl jistý.“
„Nechtěl jsem odpovědět, protože jsem si nebyl jistý.“
- P10 *Uçak kalkmayınca otele geri döndüm.*
„Když letadlo neletělo, vrátil jsem se zpátky do hotelu.“
- P11 *Kalb yarayı sevince mi alır? Sevilmeyince mi?*
„Srdce dostane ránu když miluje? Nebo když není milováno?“
- V některých větách se *-ince* nabízí přeložit pomocí „vždy když“ [P12]. Konverbum *-ince* se objevuje ve spojení *-inceye kadar* „než, dokud, do té doby než“ [P13-14].
- P12 *Onu görünce titremeye başlıyorum.*
„Vždy když ho vidím, začnu se třást.“
- P13 *O gelinceye kadar bekleyelim.*
„Počkejme, dokud nepřijde.“
- P14 *Dava bitinceye kadar ellerimiz bağlı.*
„Než skončí soud, máme svázané ruce.“

Lexikalizace*yeterince* „dostatečně“*bana gelince* „když přijde (řeč) na mě, co se týče mě“3. Konverbum *-ken* „když, zatím co, během toho co, zatímco“

Přípona se neřídí vokální harmonií. Existuje pouze forma *-(y)ken*. Příponu je možné připojit, jak za jména (tedy i *var/yok*), za jména v lokativu, tak i za slovesa. Ve spojení se jmény se velice často váže s minulým časem průběhových *(-yordu)* [P16-P18].

	příklad	překlad
jméno	<i>Küçükken zeytin sevmedim.</i>	Když jsem byl malý, neměl jsem rád olivy.
lokativ	<i>19 yaşındayken lise bitirdim.</i>	V devatenácti jsem dokončil střední školu.
sloveso	<i>Araba kullanırken telefon kullanma.</i>	Když jedeš autem, nepoužívej telefon.

P15 *Açken çabuk sinirlenirim.*

„Když mám hlad, snadno se naštvu.“

P16 *Çocukken ispanak hiç yemiyordum.*

„Když jsem byl dítě, nejedl jsem vůbec špenát.“

P17 *İlk okuldayken okula nasıl gidiyordun?*

„Jak jsi chodil do školy, když jsi byl na základní škole?“

P18 *İstanbul'dayken Adalar'a gitmeyi çok seviyordum.*

„Když jsem byl v Istanbulu, rád jsem jezdil na Princovy ostrovy.“

P19 *Tatildeyken çiçeklerimizi kim sulayacak?*

„Kdo nám bude zalévat kytky, když budeme na dovolené?“

P20 *Sevgilim yokken daha mutluym, normal mıyım, peki siz?*

„Když nemám přítele, jsem šťastnější, jsem normální? A jak to máte vy?“ (www.kizlarsoruyor.com)

U sloves zcela dominuje užití aoristu *-(V)rken*. Přípona *-ken* se používá i s některými dalšími časy, ale ty mají specifické použití.

P21 *Araba kullanırken dikkat edin.*

„Dávejte pozor, když jedete autem.“

P22 *Çalışırken hep kola içerim.*

„Když pracuji, piju kolu.“ / „Během práce piju kolu.“

P23 *Geçen sokakta yürürken ünlü bir şarkıcıyı gördüm.*

„Když jsem nedávno šel po ulici, viděl jsem jednoho známého zpěváka.“

P24 *Çocuklar bahçede oynarlarken, annesi çarşıya gitti.*

„Když si děti hráli v zahradě, jejich matka šla na trh.“

P25 *Onları çalarken kim görmüş?*

„Kdo je viděl během toho, co kradli.“

P26 *Lisede konuşmazken nasıl dost olduk?*

„Jak jsme se stali přáteli, když během střední jsme spolu nemluvili.“

P27 *Herkes resimlerine bayılırken, ben onları kötü buluyorum.*

„Zatímco každý u jejich obrazů omdlívá, mně přijdou špatné.“

Použití aoristu a přítomného času (*-yorken*) je významem téměř totožné, přítomný čas klade větší důraz na aktuálnost a nedokonavost děje („když“ vs. „právě když, zrovna když, během toho co“) [P28-31]. Použití s neurčitým minulým časem (*-mişken*) lze překládat pomocí „když už (tedy)“ [P32]. V kombinaci s budoucím časem (*-ecekken*) je přípona používaná k vyjadřování dvou významů, buď lze překládat pomocí „ačkoliv“ podmět měl záměr něco udělat [P34], nebo pomocí „právě když“ podmět má záměr něco udělat [P35].

	příklad	překlad
aorist	<i>giderken</i>	Když jsem šel, ...
přítomný čas	<i>gidiyorken</i>	Zrovna když jsem šel, ...
minulý neurčitý	<i>gitmişken</i>	Když už jsem šel, ...
budoucí čas	<i>gidecekken</i>	Ačkoliv jsem měl jít / Zrovna když jsem byl na odchodu, ...

P28 *Koridordan yürürken podyum sanıp ritimli dans ettim.*

„Když jsem šel po chodbě, představoval jsem si, že je to pódium a tančil jsem do rytmu.“

P29 *Koridordan yürüyorken podyum sanıp ritimli dans ettim.*

„Zrovna když jsem šel po chodbě, představoval jsem si, že je to pódium a tančil jsem do rytmu.“

P30 *Yemek yerken kimseyle konuşmaz.*

„Když jí jídlo, s nikým nemluví.“

P31 *Yemek yiyorken kimseyle konuşmaz.*

„Během jídla, s nikým nemluví.“

P32 *Dükkan gitmişken bana muz alır mısın?*

„Když už (teda) jdeš do obchodu, vzal bys mi banán?“

- P33 *Etek alacakken bluz aldım.* [Kuč]
 „Ačkoliv jsem měla v plánu koupit si sukni, koupila jsem si blůzu.“
- P34 *Uçakla gidecekken volkan yüzünden trenle gittiler.*
 „Ačkoliv měli v plánu letět letadlem, kvůli sopce museli jet vlakem.“
- P35 *Evden çıkacakken telefon çaldı.* [Kuč]
 „Právě jsem se chystal odejít, když zazvonil telefon.“

Lexikalizace

varken “jestliže je možnost“

Amerika'ya gitmek varken, insan niçin Türkiye'de kalır?

“Když je (tu) možnost jet do Ameriky, proč by člověk zůstal v Turecku?“

derken „když se řekne“

Derken? “Co tím myslíš?“

4. Oříšek na konec

- P37 *Zeytin küçükken sevmekken büyüyünce sevmeye başladım.*
 „Zatímco jsem olivy neměl rád jako malý, začal jsem je mít rád, když jsem vyrostl.“